

Kritik mot Kriminalvården, häktet Sollentuna, för brister i dokumentationsplikten m.m.

Beslutet i korthet: En intagen har placerats i avskildhet under sin vistelse i häktet Sollentuna. Vid tidpunkten för avskildhetsplaceringarna var den intagne 17 år gammal och därmed att betrakta som ett barn. I sitt beslut framhåller chefsJO att Kriminalvården måste iaktta stor försiktighet med att vidta tvångsåtgärder mot barn. Om ett barn placeras i avskildhet har Kriminalvården ett särskilt ansvar för att se till dels att perioden i avskildhet blir så kort som möjligt, dels att det vidtas isoleringsbrytande åtgärder. Vidare måste, vid den proportionalitetsbedömning som alltid ska göras i samband med tvångsåtgärder, den omständigheten att åtgärden riktas mot ett barn få särskild tyngd.

I beslutet kritiserar chefsJO häktet Sollentuna för att inte ha dokumenterat skälen till att den intagens tillgång till kläder hade begränsats vid en av avskildhetsplaceringarna.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 29 juli 2014, framförde advokaten AA klagomål över hur en intagen, BB, som han hade varit förordnad som offentlig försvarare åt, hade behandlats under en vistelse i häktet Sollentuna. Han anförde i huvudsak följande:

Under perioden den 27 april till den 13 juni 2014 var BB placerad i häktet Sollentuna. Vid tidpunkten var han 17 år gammal. Under de första två veckorna fick han inte kontakta sin föräldrar, trots att han hade fyllt i en ansökan om att få göra det. Anledningen var att häktespersonalen påstod att det inte gick att ordna en tolk. Under vistelsen i häktet fick han genomföra två kortare telefonsamtal till sina föräldrar (ett tredje samtal avbröts på grund av att tolkningen inte fungerade). Samtalen skedde under bevakning, och vidare tilläts BB:s pappa göra ett kortare bevakat besök. I kontakter med AA har BB:s föräldrar uppgett att de vid ett flertal tillfällen försökte kontakta sin son men nekades kontakt av häktespersonalen. Även AA har vid ett flertal tillfällen kontaktat häktet och uppmanat dem att låta BB ha kontakt med sina föräldrar, till synes utan resultat.

I samband med vistelsen i häktet blev BB vid två tillfällen placerad i avskildhet. Vid det första tillfället han placerades i avskildhet (den 18 maj 2014) fick han

klä av sig alla sina kläder. Han fick endast ett par kalsonger att ha på sig. Dagen efter fick han även en t-shirt och strumpor. Vidare tilläts han att lämna bostadsrummet under 30 minuter per dag för promenad och att duscha varannan dag. Han fick inte träffa någon, och veckosamtalen med föräldrarna drogs in. Bostadsrummet var enbart utrustat med en madrass, och där fick han sitta i fem dagar. Därefter blev han flyttad till häktets säkerhetsavdelning där han satt i fyra dagar. Under den perioden fick han lämna bostadsrummet under en timme per dygn. Han blev därefter flyttad till restriktionsavdelningen, och även där var han inlåst under 23 timmar per dygn. Den 28 maj flyttades han till en samsittningsavdelning med vuxna intagna. Samsittning tilläts under 5,5 timmar per dygn, och BB var ensam ungdom på avdelningen.

Huvudförhandlingen påbörjades den 10 juni 2014. Direkt därefter placerades BB återigen i avskildhet, och där var han placerad till den 13 juni. I samband med placeringen i avskildhet blev han nedbrottad av ett flertal kriminalvårdare och hans tröja och linne klipptes upp. Kriminalvårdarna uppgav att han hädanefter skulle behandlas som en ”vuxen intagen”. Under vistelsen i avskildhet fick han endast ha kalsonger på sig. Vidare tilläts han inte ha sina glasögon, och han tilläts inte lämna bostadsrummet. Han tilläts inte heller duscha, och han fick inte något toalettpapper. Under vistelsen i avskildhet tilläts han inte kontakta sina föräldrar. Inte heller tilläts han kontakta AA den 10 juni. Enligt BB skulle häktespersonalen däremot ha försökt kontakta AA den 11 juni men fått besked om att han befann sig i rätten hela dagen. Han har inte fått något besked om att häktespersonalen har försökt nå honom, och det kan tilläggas att han inte satt i rätten hela dagen. Den 12 juni kontaktades han emellertid av häktet med besked om att BB ville prata med honom, och i samband med det informerades denne honom om behandlingen i häktet.

Vid huvudförhandlingen den 13 juni 2014 yrkade häktespersonalen att BB skulle vara fängslad i rättssalen, dels med bältesfängsel [*midjefängsel, JO:s anm.*], dels med fotfängsel. BB motsatte sig detta, men tingsrätten beslutade att han skulle vara belagd med fotfängsel. Under hela förhandlingen satt ”ett provocerande stort antal” kriminalvårdare i rättssalen tillsammans med en vakt från tingsrätten. Bevakningen kan inte på något sätt anses proportionerlig i förhållande till det eventuella hot som en till fötterna fängslad BB kunde utgöra för häktespersonalen. Efter förhandlingen den 13 juni släpptes BB och kördes direkt till psykakuten. Där konstaterades och dokumenterades skador på honom, som enligt honom orsakats av att häktespersonalen använt batong mot honom.

Utredning

Anmälan remitterades till Kriminalvården. I sitt remissvar anförde Kriminalvården, huvudkontoret, genom enhetschefen CC, bl.a. följande:

Sakförhållanden

Uppgifter om sakförhållandena har hämtats in från region Stockholm. Information har vidare inhämtats från Kriminalvårdens klientadministrativa

system KLAS och KVR. Genom utredningen har sammanfattningsvis följande kommit fram.

BB ankom till häktet Sollentuna den 27 april 2014 och placerades dagen därpå på häktets ungdomsavdelning för intagna med restriktioner. Efter genomgången riskbedömning placerades han den 30 april på gemensamhetsavdelningen för ungdomar.

Kontakt med föräldrar

Den 28 april 2014 beviljades BB s.k. veckosamtal till sin mamma, som var den han uppgett som närmaste anhörig och som han ville ha kontakt med. BB ville senare ha kontakt också med sin pappa och beviljades det. BB ringde sin mamma den 6 och den 25 maj samt den 2 juni och sin pappa den 12 maj. BB har, enligt uppgift, fått ringa sina föräldrar vid de tillfällen han har bett om det.

Skriftligt samtycke till kontakt per telefon och besök från BB:s pappa inkom den 15 maj 2014. Något samtycke från mamman avseende kontakt genom besök inkom inte. Av säkerhetsskäl kunde inte något telefontillstånd inom INTIK-systemet medges, men besökstillstånd för pappan meddelades den 16 maj 2014.

Den 17 maj 2014 kom BB:s pappa på besök. Besöket var planerat att pågå i en timme men BB valde att avbryta besöket efter tio minuter. Inför besöket tillfrågades BB om han hade några tillhörigheter med ner till besöket, och uppgav då att han inte hade det. Vid visitation efter besöket påträffades emellertid en snusdosa i BB:s ficka samt 500 kronor i hans kalsonger. BB hävdade då att han hade haft med sig allt från avdelningen. Personal informerade BB om att man skulle vara tvungen att slänga snuset samt att pengarna var tvungna att gå via intagnas medel. BB uppvisade efter detta en mycket olämplig attityd gentemot personalen, bl.a. genom att kalla dem för "fittor" och komma med uttalanden som "bättre att ni dör" hela vägen från besöksrummet. När personalen talade om för BB att hans beteende inte var acceptabelt svarade han "äh, fucked for life".

Det kan i detta sammanhang nämnas att personal redan den 15 maj 2014 haft ett samtal med BB med anledning av hans olämpliga uppträdande och respektlösa beteende mot personal. BB uppträdde agiterat under hela samtalet och föreföll inte ta till sig något av samtalet utan var i stället otrevlig och respektlös under samtalets gång.

Den 11 juni 2014 återkallades, av säkerhetsskäl, det tidigare medgivna besökstillståndet gällande pappan. Häktet Sollentuna bedömde, med hänsyn till BB:s beteende, ohörsamhet, och våld samt hot mot personal, att det saknades förutsättningar för att genomföra även bevakade besök. BB hade dock alltså kvar tillstånd att ringa veckosamtal till pappan.

Placering i avskildhet

På kvällen den 18 maj 2014 placerades BB i avskildhet. Avskildheten föranledes av att BB samma dag slagit en medintagen med en termos i bakhuvudet och i ansiktet flera gånger. Häktet beslutade att av säkerhetsskäl placera BB i avskildhet. Han placerades i ett rum utan inredning. I samband med placering på observavdelning är det brukligt att det sker ett klädbyte i samband med visitation. I det nu aktuella fallet hade BB på sig kalsonger och t-shirt och fick in en filt. Promenad och dusch erbjuds varje dag i samband med frukost, avvikelser från detta ska antecknas och några sådana anteckningar finns inte avseende BB. Beslutet om veckosamtal var alltså gällande och något besök av föräldrarna var inte inbokat.

Under tiden BB var placerad i avskildhet arbetade häktet Sollentuna med att hitta en annan placering för honom. Den 22 maj 2014 flyttades han till en vanlig restriktionsavdelning och den 26 maj fick han en plats på restriktionsavdelningen för ungdomar. Mot bakgrund av BB:s tidigare beteende och klientkonstellationen på gemensamhetsavdelningen för ungdomar var det inte aktuellt att han skulle

kunna återgå dit, utan han placerades i stället så snart det var möjligt, vilket var den 28 maj, på en vanlig gemensamhetsavdelning.

I samband med transport från en domstolsförhandling den 10 juni 2014 fick BB föras ut ur rättssalen under tumultartade former efter att han inte rättat sig efter personalens anvisningar och i stället trängt sig mot en besökare i rättssalen, vilket inte kunde uteslutas vara ett rymningsförsök. Efter viss brottning, där en kriminalvårdare bl.a. fick sina glasögon sönderslagna och ett blödande sår i pannan, belades BB med handfängsel. Under transporten tillbaka till häktet Sollentuna sparkade BB den kriminalvårdare som satt i framsätet i vart fall två gånger i huvudet, vilket fick till följd att hon var tvungen att uppsöka sjukvård. Därutöver försökte BB bita den kriminalvårdare som försökte hålla fast honom samt spottade på, och försökte skälla, denne. Kriminalvårdaren fick därutöver utstå hot till liv och hälsa samt om att dennes barn skulle våldtas.

Mot bakgrund av det inträffade fattades beslut om att BB åter skulle placeras i avskildhet. Under förflyttningen till obs-avdelningen var han högljudd och hotfull men gjorde inte fysiskt motstånd. När man kom till rummet på obs-avdelningen hade BB lugnat ner sig och handfängslen togs av. BB blev dock åter aggressiv och verbalt hotfull när personalen därefter skulle visistera honom. BB började veva med armarna mot personal som blev tvungna att lägga ner honom och koppla benlås. På grund av det motstånd BB gjorde tvingades personalen skära loss hans kläder då det inte gick att klä av honom på sedvanligt sätt. I samband med placering på obs-avdelning är det, som ovan nämnts, brukligt att ett klädbyte sker i samband med visitation. När personalen skulle gå ut ur bostadsrummet reste sig BB upp, rusade mot dörren och försökte sparka upp den. När dörren var stängd och personalen försökte prata med BB via luckan så spottade han flera gånger mot personalen varpå samtalet avbröts.

Mot bakgrund av att BB gjorde sådant fysiskt motstånd vid visitationen, bedömdes att han av säkerhetsskäl skulle vara placerad i ett bostadsrum med begränsad utrustning.

Toalettpapper finns i bostadsrummen på avdelningen, och för det fall att personalen tvingas plocka ut det p.g.a. att den intagne exempelvis försöker orsaka stopp i toaletten tillhandahålls i stället toalettpapper vid behov. Det finns inget särskilt dokumenterat kring toalettpapper i det nu aktuella fallet. Det finns heller inget dokumenterat gällande att BB ska ha nekats kontakt med sin advokat. Såvitt avser BB:s glasögon finns inte heller något dokumenterat, men en kriminalvårdare har en tydlig minnesbild av att BB hade dem på sig i vart fall den 10 juni 2014. Promenad och dusch erbjöds varje dag i samband med frukost, och det finns ingen anteckning om någon avvikelse från detta avseende BB, bortsett från att promenad inte kunde genomföras den 12 juni. Av säkerhetsskäl bedömde häktet Sollentuna att BB skulle bära fängsel vid förflyttning inom häktet. Den 12 juni ville BB inte samarbeta till att bli belagd med handfängsel inför förflyttning till promenadgård, varför någon promenad inte kunde genomföras den dagen. BB var placerad i avskildhet fram till att domstolen, efter förhandlingen den 13 juni, hävde häktningen i väntan på domen som meddelades den 19 juni.

Övrigt

Med anledning av den våldsincident som inträffade den 10 juni 2014 upprättades en polisanmälan om våld och hot mot tjänsteman. Mot bakgrund av BB:s våldssamma beteende vid transporten den 10 juni 2014 var transporten den 13 juni bemannad av fyra personal, varav en bilförare. Huruvida en person ska vara belagd med fängsel i rättegångssalen bestäms av rättens ordförande.

Det framgår inte av anmälan vad det är för typ av skador sjukhuset ska ha dokumenterat på BB. Det finns dock ingen dokumentation om att kriminalvårdspersonal ska ha tvingats använda batong mot BB.

Författningsbestämmelser

Av 1 kap. 4 § häkteslagen (2010:611), HäL, framgår att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

Av 1 kap. 6 § HäL framgår följande. Verkställigheten får inte innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än vad som följer av denna lag eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Av 1 kap. 17 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:2) om häkte, FARK Häkte, framgår följande. En intagens bostadsrum ska vara utrustat med stol, bord, skåp eller hylla, säng, bäddutrustning, spegel, anslags-tavla, mugg, väckarklocka, radio, TV samt anordning som gör att den intagne själv kan reglera inflödet av dagsljus, om inte annat följer av ett beslut om restriktioner.

Utrustningen får begränsas om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne allvarligt skadar sig själv eller annan eller gör sig skyldig till skadegörelse. För en intagen som är placerad i avskildhet får begränsningar också göras om det är nödvändigt på grund av lokalernas utformning eller om placeringen i avskildhet är tillfällig. Om placeringen i avskildhet är tillfällig ska bostadsrummet, utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet, utrustas så att standarden för ett normalutrustat bostadsrum uppnås i den utsträckning det är lämpligt.

Av 2 kap. 3 § HäL framgår att en intagen som är under 18 år inte får placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna över 18 år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa.

Av allmänna råd till paragrafen i FARK Häkte framgår följande. När en intagen är under 18 år bör åtgärder vidtas för att, utifrån omständigheterna i varje enskilt fall, undvika att den intagne måste vistas helt ensam. Om det inte går att finna andra åtgärder kan det vara nödvändigt att placera den unge tillsammans med lämpliga intagna över 18 år.

Av 2 kap. 5 § HäL framgår att en intagen ska ges möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet), om inte

1. den intagne är placerad i en annan förvaringslokal än i ett häkte och lokalförhållandena inte tillåter gemensamhet,
2. det av säkerhetsskäl är nödvändigt att hålla den intagne avskild från andra intagna, eller
3. det är nödvändigt för att genomföra en kroppsbesiktning.

Av 2 kap. 7 § HäL framgår att en intagen ska ges möjlighet att vistas utomhus minst en timme varje dag, om det inte finns synnerliga skäl mot det.

Av 3 kap. 1 § första stycket HäL framgår att en intagen får ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Ett besök får dock vägras om det kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom kontroll enligt 2 eller 3 §§.

Av 3 kap. 4 § HäL framgår att en intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. Sådan kommunikation får dock vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 5 §.

Av 3 kap. 25 § FARK Häkte framgår följande. Ett tillstånd till besök eller elektronisk kommunikation inom INTIK-systemet kan återkallas eller på annat sätt ändras till den intagnes nackdel om besök eller elektronisk kommunikation kan äventyra säkerheten.

Av 4 kap. 3 § Häl framgår att en intagen får kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål om

1. det finns anledning att anta att ett sådant föremål kommer att anträffas på honom eller henne,
2. han eller hon återkommer efter en vistelse utanför förvaringslokalen,
3. han eller hon ska ha eller har haft ett besök utan sådan kontroll som avses i 3 kap. 2 §, eller
4. det sker i en stickprovskontroll eller i anslutning till en större undersökning som av säkerhetsskäl görs av ett utrymme inom förvaringslokalen och den intagne har eller har haft särskild anknytning till utrymmet.

Av 4 kap. 4 § Häl framgår att en intagen får även i andra fall än som avses i 2 och 3 §§ kroppsvisiteras för eftersökande av vapen och andra farliga föremål, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Av 4 kap. 10 § första punkten Häl framgår att en intagen får beläggas med fängsel vid förflyttning inom förvaringslokalen och vid transport eller annan vistelse utanför lokalen, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Kriminalvårdens bedömning

Kontakt med föräldrar och advokat

Vid genomgång av ärendet har det inte framkommit någon omständighet som tyder på att häktet Sollentuna, bortsett från att besöksstillståndet gällande pappan återkallats, har beskrivit BB:s möjligheter att ha kontakt med sina föräldrar eller sin advokat. Upplyningsvis kan nämnas att BB inte begärt omprövning av återkallelsebeslutet.

Placering i avskildhet

Häktet Sollentuna har uppgett att det, vid placering på obs-avdelning, är brukligt att det sker ett klädbyte i samband med visitation. Personal minns att BB vid den första avskildheten, i vart fall den första kvällen/natten, var iklädd t-shirt och kalsonger. Häktet har vidare uppgett att det, vid en placering på obs-avdelning, görs en riskbedömning, bl.a. utifrån risken för självskadehandlingar, som ligger till grund för vilka kläder den intagne får in i bostadsrummet. Det har inte framkommit några uppgifter som tyder på att häktet frångått det ovan beskrivna tillvägagångssättet gällande BB. Det finns dock ingen dokumentation avseende detta och det har inte gått att utreda hur BB varit klädd under hela den tid han var placerad i avskildhet.

Såvitt avser toalettpapper, promenad och dusch har inget framkommit som tyder på att häktets normala rutiner kring detta frångåtts och att BB skulle ha förvägrats dessa saker. Det stämmer dock att promenad inte kunde genomföras den 12 juni 2014, vilket berodde på att BB inte möjliggjorde att fängsel anbringades inför förflyttningen till promenadgården.

Gällande vad som framförts avseende BB:s tillgång till sina glasögon under den andra avskildheten finns inget dokumenterat kring detta och det har inte gått att utreda närmre så här långt i efterhand. En anställd har dock ett klart minne av att BB hade på sig dem i vart fall den 10 juni 2014.

Övrigt

Mot bakgrund av BB:s våldsamma beteende vid transporten den 10 juni 2014 var transporten den 13 juni bemannad av fyra personal, varav en bilförare. Kriminalvården kan inte se att detta skulle vara ett, som AA uttryckt det, provocerande stort antal. Huruvida en person ska vara belagd med fängsel i rättegångssalen bestäms av rättens ordförande och Kriminalvården konstaterar att ordföranden beslutade att BB skulle vara belagd med fotfängsel vid förhandlingen den 13 juni 2014.

Vid genomgång av ärendet har inget framkommit som tyder på, och det finns heller ingen dokumentation om, att kriminalvårdspersonal ska ha tvingats använda batong mot BB.

Häktet Sollentuna är utrustat och personalen utbildad för att kunna ta emot och omhänderta barn/ungdomar i häktet. Häktet har en särskild checklista som används i samband med inskrivning av barn/ungdomar under 18 år. Vårdnadshavare blir informerade om besök och telefoni och vid behov tas kontakt med socialtjänsten. Checklistan har använts vid inskrivningen av BB. Vidare finns en särskild ungdomshandläggare och särskilda avdelningar för ungdomar. I BB:s fall har det emellertid, med hänsyn till hans beteende, inte varit möjligt att placera honom på ungdomsavdelning under hela hans tid i häkte. Ungdomshandläggaren har dock försökt att ha kontakt med honom ändå.

Häktet Sollentunas rutin är att snabbt få fram tillstånd så den intagne kan ha kontakt med sina föräldrar/vårdnadshavare vilket även skedde i BB:s fall. Målsättningen är att den intagne ska sitta i gemensamhet på ungdomsavdelning så snart det kan tillåtas. BB var vid den aktuella tidpunkten 17 år gammal och i lagens mening ett barn. Hans hotfulla och aggressiva beteende, såväl mot med-intagna som mot personal, har dock medfört att häktet bedömt att det, vid en avvägning mellan å ena sidan BB:s behov med anledning av sin unga ålder och kraven på säkerhet å andra sidan, under vissa perioder varit nödvändigt att placera honom vid andra avdelningar än de som är avsedda för ungdomar.

För att ytterligare förbättra förmågan att möta häktade barns/ungdomars särskilda behov, har häktet Sollentuna efter de nu aktuella händelserna utsett särskilda ungdomsansvariga också vid avskildhetsavdelningen samt vid obs-avdelningen. Vidare har en rutin införts där det är en stående punkt att varje morgon gå igenom vilka barn/ungdomar som är placerade i häktet och på vilken avdelning de befinner sig.

AA kommenterade remissvaret och anförde bl.a. följande:

Kontakt med föräldrarna

Enligt [BB] fick han endast ringa till sina föräldrar den 12 och den 25 maj 2014.

Vad gäller [BB:s] pappas besök den 17 maj 2014 är det riktigt att en ordväxling uppstod mellan [BB] och personal på häktet. [BB] hade tillhörigheterna i byxfickorna, vilka trillade ut vid visiteringen. Personalen påstod att tillhörigheterna burits i kalsongerna. [BB] förnekar att han sagt det som påstås i Yttrandet.

Placering i avskildhet

Den 18 maj 2014 attackerade en medintagen [BB] med en gaffel varvid [BB] försvarade sig. [BB] ådrog sig skador vid attacken, vilka borde vara dokumenterade av Kriminalvården. Det ska tilläggas att [BB] inte har blivit åtalad, än mindre dömd, för den i Yttrandet påstådda misshandeln.

Vad gäller transporten från Solna tingsrätt till Sollentunahäktet förnekar [BB] att han försökt att tränga sig mot en besökare i rättssalen i syfte att rymma. Besökarna är åtskilda från den tilltalade genom en glasvägg. I ett angränsande rum blev [BB] nedbrottad, varvid han fick skador och sina glasögon sönderslagna. Han förnekar att han försökt att skalla eller bita kriminalvårdare. I bilen blev han nedtryckt med huvudet mellan kriminalvårdarens ben. [BB] vidgår att han då sprattlade med benen eftersom han kände panik över att vara nedtryckt. Han hade ingen avsikt att träffa kriminalvårdaren med sparkar.

Undertecknad stod endast någon meter ifrån [BB] i rättssalen, och min minnesbild är att jag inte uppfattade att [BB] försökt att tränga sig mot dörren eller på annat sätt försökt att fly. Mig veterligen uppfattade inte heller någon annan i rättssalen det påstådda flyktförsöket.

[BB] förnekar att han har vevat med armarna mot personal eller att han gjorde motstånd vid visiteringen. Han förnekar även att han har rusat mot dörren och försökt att sparka upp den eller att han spottat på personalen.

Vad gäller förhållanden under isoleringen vidhåller [BB] vad han tidigare anfört, det vill säga att han inte fick toalettpapper, att han inte fick ha sina glasögon och att han inte fick duscha eller gå på promenad. Någon promenad erbjöds således inte den 12 juni 2014.

Vad gäller kontakt med advokat vill jag göra följande tillägg till vad som tidigare anförts. Den 11 juni 2014 var jag inbokad på en förhandling som sedermera kom att ställas in. Då någon söker mig under pågående förhandling meddelar min sekreterare mig detta så att jag kan återkomma. Något sådant meddelande har jag inte fått och min sekreterare hade inte heller någon anteckning eller minnesbild av att Sollentunahäktet sökt mig aktuell dag.

Avslutande synpunkter

Av 1 kap. 6 § häkteslagen framgår att verkställigheten inte får innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av denna lag eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Av Åklagarmyndighetens rapport "Häktningstider och restriktioner", januari 2014, föreslås att frihetsberövade ungdomar aldrig bör vara isolerade. Två timmars mänskligt umgänge per dag bör ses som ett absolut minimikrav för dem. I de flesta fall bör ungdomar få umgås med andra under betydligt längre tid än så varje dag. Utöver samsittning eller vistelse i gemensamhet med andra ungdomar kan isoleringen brytas genom att den unge har kontakt med häktespersonal eller andra vuxna, t.ex. personal från frivilligorganisationer (se sid. 84 f.).

Av Åklagarmyndighetens RättsPM 2013:7 "Unga lagöverträdare och barnkonventionen" framhålls vikten av att vara restriktiv med att ålägga en ung person restriktioner eftersom detta innebär att den unge i sådana fall i stort sett är isolerad, vilket har stor negativ effekt på det psykiska måendet.

Av Barnombudsmannens rapport "Från insidan. Barn och ungdomar i arrest och häkte", 2013, framgår att FN:s specialrapportör mot tortyr har uttryckt stark kritik mot att barn isoleras, och menar att det kan likställas med tortyr eller grym, omänsklig, förnedrande behandling. I rapporten redogörs också för vilka risker som en isolering innebär för den unges psykiska hälsa och vilka bestående men som kan bli resultatet av isolering.

Den 4 februari 2015 lämnade FN:s barnrättskommitté sina synpunkter på hur Sverige lever upp till barnkonventionen "Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden adopted by the Committee at its 68th session (12 – 30 January 2015)". Under punkten E framhöll kommittén följande:

"Violence against children (arts. 19, 24, para. 3, 28, para. 2, 34, 37 (a) and 39) Torture and other cruel or degrading treatment or punishment

25. *The Committee is seriously concerned about the practice of solitary confinement of children in conflict with the law in remand prisons and police cells and the high number of children in the latter, as well as about the coercive and involuntary treatments infringed on children with disabilities in mental health care settings, in particular the use of straps and belts for up to two hours, and of seclusion.*

26. *With reference to the Committee's general comment No. 8 (2006) on the right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment and to general comment No. 13 (2011) on the*

right of the child to freedom from all forms of violence, the Committee urges the State party to:

(a) Immediately remove all children from solitary confinement, and revise its legislation to prohibit the use of solitary confinement in all circumstances”.

Det ska noteras att ovan anförda uttalanden gäller placering av unga i “vanliga” bostadsrum på häktet och inte i isoleringsceller.

Av det ovanstående drar jag följande slutsatser.

Det är ytterst tveksamt om isolering av barn överhuvudtaget är tillåtet, i synnerhet inte i en isoleringscell dygnet runt under ett flertal dygn. Barnkonventionen är förvisso inte svensk lag, men förbudet mot tortyr och omänsklig behandling följer även av Regeringsformen 2 kap. 4 och 5 §§ och Europakonventionen artikel 3.

För det fall att det överhuvudtaget är tillåtet att placera ett barn i isoleringscell så måste detta vara en åtgärd som vidtas när en ordentlig utredning gjorts som visar att inga andra, mindre ingripande, åtgärder kan vidtas för att komma tillrätta med problemet. Förhållandena vid isoleringen måste dessutom vara så lindriga det är möjligt och isoleringen får inte vara längre än nödvändigt.

Jag kan inte uttala mig om omständigheterna som ledde till isoleringen av [BB] mer än vad jag anför ovan avseende det påstådda flykttöendet. Detta är dock enligt min uppfattning inte den avgörande frågan i det här ärendet. Jag har full förståelse för att kriminalvårdare ställs inför svåra situationer, så även i detta fall. Dessa situationer måste dock lösas på ett acceptabelt sätt med beaktande av de bestämmelser som reglerar verksamheten.

Vad gäller förhållandena på häktet så saknas det dokumentation avseende bl.a. tillgång till kläder, glasögon och toalettpapper samt möjlighet till promenad och duschning. Denna brist måste falla tillbaka på Kriminalvården.

Kriminalvården har inte redogjort på vilket sätt som total isolering av [BB] var nödvändig och proportionerlig i förhållande till hans delaktighet i bråket den 18 maj 2014 eller händelserna under transporten den 10 juni 2014. Det är inte ens påstått av Kriminalvården att andra, mindre ingripande, åtgärder än placering av [BB] i isoleringscell har utvärderats, t.ex. placering på annan avdelning eller annat häkte. Kriminalvården har inte heller redogjort för varför isoleringen pågick under förhållandevis lång tid. Inga åtgärder synes heller ha vidtagits för att begränsa isoleringen, [BB] har t.ex. inte erbjudits samtal med psykolog eller annan stödperson eller kontakt med sina föräldrar. Då [BB] påstås inte ha samarbetat att bli belagd med handfängsel så har Kriminalvården helt enkelt inte brytt sig om att [BB] under ett flertal dagar var helt isolerad. Det framstår som mindre sannolikt att promenad och duschning genomfördes den 10 och 11 juni 2014 om detta inte kunde genomföras den 12 juni. Dokumentation saknas. Att inte vidta åtgärder för att bryta en total isolering av ett barn utan i stället låta den pågå under ett flertal dygn, även om barnets agerande kan ha föranlett isoleringen, är enligt min uppfattning helt oacceptabelt.

Förutom det självklara att inte utsätta barn för tortyr eller annan omänsklig behandling finns det en annan viktig aspekt på hur barn behandlas under frihetsberövanden – rättssäkerhet. För det fall att barn under frihetsberövandet behandlas på ett sätt som medför att deras psykiska välbefinnande påverkas negativt kan detta resultera i att de har sämre möjligheter att försvara sig vid rättegången. Vad gäller [BB] noterade undertecknad, ordföranden i rätten och åklagaren en påtagligt försämrad psykisk status under huvudförhandlingen, vilken pågick ett flertal dagar. På åklagarens begäran förflyttades även [BB] till barn- och ungdomspsykiatri för undersökning direkt efter avslutad huvudförhandling.

Avslutningsvis vill jag framhålla att det är positivt att Kriminalvården har vidtagit beskrivna åtgärder i syfte att förbättra förmågan att möta barns/ungdomars särskilda behov. Dessa åtgärder är dock enligt min uppfattning helt otillräckliga

för att komma till rätta med de problem som Åklagarmyndigheten, Barnombudsmannen, FN:s barnrättskommitté och FN:s specialrapportör mot tortyr har pekat på avseende isolering av barn.

Bedömning

Inledande överväganden

Jag konstaterar inledningsvis att AA har framfört en rad klagomål beträffande den behandling som BB ska ha utsatts för under sin vistelse i häktet Sollentuna. I det följande finner jag anledning att uppehålla mig vid de klagomål som rör bl.a. placeringen av BB i avskildhet, förhållanden i samband därmed och den påstådda våldsanvändningen mot honom.

Placeringen i avskildhet

Av utredningen framgår att BB placerades i avskildhet vid två tillfällen under sin vistelse i häktet Sollentuna. Vid båda avskildhetsplaceringarna var han 17 år gammal och därmed ett barn (under 18 år). Den första avskildhetsplaceringen pågick i tio dagar, och vid det andra tillfället var han placerad i avskildhet i tre dagar.¹

När BB placerades i avskildhet den 18 maj 2014 skedde det med stöd av 2 kap. 5 § 2 häkteslagen. Till skillnad från fängeslagen (2010:610) innehåller inte häkteslagen några bestämmelser om att en avskildhetsplacering ska omprövas med viss regelbundenhet.² Av 1 kap. 6 § andra stycket häkteslagen följer emellertid att en kontroll- och tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas. En intagen i häkte som inte är meddelad restriktioner av åklagare³, har enligt huvudregeln rätt att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet).⁴ Att neka en intagen denna rätt är en ingripande åtgärd.

Av det nyss sagda följer att en avskildhetsplacering inte får pågå längre än vad som är nödvändigt för att syftet med åtgärden ska uppnås. Det ligger även i sakens natur att det finns en skyldighet för ett häkte att kontinuerligt pröva behovet av en fortsatt avskildhet och om en fortsatt tvångsåtgärd framstår som proportionerlig. Vid den prövningen måste häktet även undersöka om det finns förutsättningar att uppnå syftet med en mindre ingripande åtgärd, exempelvis genom en omplacering.

¹ Den 18 till den 28 maj och den 10 till den 13 juni 2014.

² Jfr 6 kap. 4 § andra stycket och 6 kap. 7 § andra stycket fängeslagen.

³ Se 6 kap. 2 § häkteslagen.

⁴ Se 2 kap. 5 § häkteslagen.

Så långt har jag redogjort för hur Kriminalvården bör förhålla sig till avskildhetsplacerade intagna som är vuxna, dvs. över 18 år. Frihetsberövade personer under 18 år är en särskilt skyddsvärd grupp. Det är betydligt större risker förknippade med att rikta tvångsåtgärder mot ett barn än mot en vuxen, och det finns en stor risk att barn kan orsakas långvariga problem till följd av ett frihetsberövande. Av den anledningen har lagstiftaren varit särskilt restriktiv när det gäller att tillåta placering av ett barn i häkte. Det har kommit till uttryck genom att det krävs synnerliga skäl för att häkta en person som är under 18 år.⁵

I häkteslagen finns det inte någon begränsning av Kriminalvårdens möjligheter att vidta tvångsåtgärder mot barn. Jag vill emellertid framhålla att en sådan åtgärd riskerar att påtagligt förstärka de negativa följderna som redan frihetsberövandet i sig kan medföra för barnet. Av den anledningen bör den restriktivitet som lagstiftaren har gett uttryck för i fråga om möjligheterna att frihetsberöva ett barn även återspeglas i Kriminalvårdens användande av tvångsåtgärder mot barn som befinner sig i en häktesmiljö.

Det sagda innebär att även om det inte finns något uttryckligt förbud mot att placera barn i avskildhet, måste Kriminalvården iakttä stor försiktighet med att vidta den typen av tvångsåtgärder. Om ett barn placeras i avskildhet har Kriminalvården ett särskilt ansvar för att se till dels att perioden i avskildhet blir så kort som möjligt, dels att det vidtas isoleringsbrytande åtgärder.

Jag har förståelse för att det i vissa undantagsfall kan vara nödvändigt för ett häkte att placera ett barn i avskildhet. Det förhållandet att åtgärden riktas mot ett barn innebär att häktet måste göra det till en prioriterad fråga att så snart som möjligt hitta en placering i gemensamhet. Vidare måste vid den proportionalitetsbedömning som alltid ska göras när Kriminalvården vidtar tvångsåtgärder, den omständigheten att åtgärden riktas mot ett barn få särskild tyngd. I fråga om isoleringsbrytande åtgärder är de en viktig del i försöken att motverka de negativa följderna av frihetsberövandet⁶, och alla sådana åtgärder måste dokumenteras.⁷

⁵ Se 23 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. I sammanhanget kan det även nämnas att rätten vid valet av påföljd för brott som en person begått innan han eller hon fyllt 18 år får döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl (se 30 kap. 5 § första stycket brottsbalken).

⁶ Se 1 kap. 5 § häkteslagen.

⁷ Se 5 § första stycket häktesförordningen (2010:2011) av vilket det följer att det för varje intagen ska föras en journal som dokumenterar den intagnes verkställighet. Enligt 7 kap. 1 § första stycket FARK Häkte ska i journalen dokumenteras alla beslut som har fattats, viktiga händelser och väsentliga uppgifter om vidtagna eller planerade åtgärder

Som jag nämnde inledningsvis var BB placerad i avskildhet vid två tillfällen under sin vistelse i häktet Sollentuna. Jag saknar skäl att uttala mig i fråga om häktet haft anledning att vidta denna åtgärd mot BB. Vid det första tillfället pågick avskildhetsplaceringen i tio dagar. Med beaktande av att avskildhetsplaceringen avsåg ett barn, framstår avskildhetsperioden i längsta laget. Häktet har visserligen undersökt olika alternativa placeringar inom häktet, och jag kan ha viss förståelse för att det kan uppstå situationer i vilka det är svårt att hitta en lämplig placering.

Jag noterar emellertid att häktet inte har påstått att det var något annat än den olämpliga klientkonstellationen på ungdomsavdelningen som gjorde att avskildhetsplaceringen drog ut på tiden och att BB slutligen blev placerad på en normalavdelning för vuxna intagna. Det framgår inte huruvida häktet undersökt möjligheterna att omplacera BB till ett annat häkte och på så sätt kunna häva avskildheten. Med hänsyn till att det redan från början stod klart för häktet att BB inte skulle kunna återgå till placering i gemensamhet på ungdomsavdelningen, menar jag att häktet borde ha undersökt denna möjlighet. Av Kriminalvårdens yttrande framgår inte heller om, eller i så fall vilka, isoleringsbrytande åtgärder som vidtogs av häktet under BB:s avskildhetsplacering. Jag nöjer mig med att i denna del understryka vikten av att ett häkte vidtar sådana åtgärder och att dessa dokumenteras.

Avslutningsvis vill jag i denna fråga framhålla följande. Lagstiftaren har pekat ut intagna under 18 år som en grupp för vilka ett frihetsberövande kan vara särskilt skadligt. Jag vill understryka att även om det i lagstiftningen har dragits en tydlig gräns vid 18 år, kan ett frihetsberövande med hänsyn till bl.a. en intagens mognadsgrad vara precis lika skadligt för någon som inte är att beteckna som ett barn i lagens mening. Av den anledningen finns det enligt min mening skäl för Kriminalvården att över huvud taget iakttä försiktighet när det kommer till att placera unga intagna i avskildhet.⁸

avseende den intagne. Även uppgifter om omständigheter i övrigt som är av betydelse för vistelsen i förvaringslokalen ska dokumenteras.

⁸ I sammanhanget kan nämnas att rätten i fråga om personer som inte har fyllt 21 år endast får döma till fängelse om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det (se 30 kap. 5 § andra stycket brottsbalken). Vidare ska rätten i fråga om personer som begått brott innan de fyllt 21 år särskilt beakta hans eller hennes ungdom vid straffmätningen. Rätten får i det sammanhanget döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet. En person som har begått brott innan han eller hon fyllt 21 år får, enligt huvudregeln, inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år (se 29 kap. 7 § brottsbalken).

Förhållandena i samband med avskildhetsplaceringarna

Av 2 kap. 11 § häkteslagen följer att en intagen får ta emot och inneha böcker, tidskrifter, tidningar och andra personliga tillhörigheter som inte kan äventyra ordningen eller säkerheten. Enligt Kriminalvårdens allmänna råd till bestämmelsen framgår att glasögon eller annat synhjälpmedel normalt kan tas emot och innehas utan att ordningen eller säkerheten äventyras.

Utredningen har inte kunnat ge svar på om BB:s glasögon omhändertogs av kriminalvårdspersonal i samband med att han placerades i avskildhet. Jag gör bedömningen att det inte är meningsfullt att försöka klarlägga denna fråga genom ytterligare utredningsåtgärder. Därmed nöjer jag mig med att i denna del framhålla att en intagens rätt att inneha glasögon och andra synhjälpmedel är viktig för att han eller hon ska få en dräglig tillvaro under häktetiden. Mot bakgrund av vad som framgår av Kriminalvårdens egna råd bör det bara komma i fråga i absoluta undantagsfall att glasögon eller liknande omhändertas. Av dessa anledningar är det viktigt att Kriminalvården – när myndigheten gör bedömningen att en intagen av ordnings- eller säkerhetsskäl inte får inneha sina glasögon – dokumenterar beslutet att omhänderta glasögonen och att behovet av åtgärden omprövas kontinuerligt.

Utredningen har visat att BB i samband med vistelsen i avskildhet under viss tid enbart var iförd t-shirt och kalsonger. En intagen som vill det ska förses med bl.a. kläder och skor. Utrustningen får dock begränsas om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne allvarligt skadar sig själv.⁹ Häktet Sollentuna har inte dokumenterat skälet till varför de kläder som BB tilläts bära begränsades. Att endast vara iförd kalsonger och undertröja kan av lättförståeliga skäl uppfattas som både obehagligt och förnedrande. Att begränsa den intagnes kläder är en ingripande åtgärd, och av den anledningen är det mycket viktigt att skälen till en sådan begränsning dokumenteras på ett noggrant sätt. Vidare är det viktigt att Kriminalvården kontinuerligt omprövar behovet av inskränkningen och därmed säkerställer att åtgärden inte blir mer ingripande än vad som är absolut nödvändigt. Häktet Sollentuna förtjänar kritik för att i denna del ha brustit i sin dokumentationsplikt.

Användandet av våld

Av utredningen framgår att kriminalvårdspersonal den 10 juni 2014 utsatte BB för visst våld. Det råder delade meningar om omfattningen av detta och då i fråga om huruvida BB utsatts för slag med batong. Kriminalvården har framhållit att det inte finns någon dokumentation eller att det skulle ha framkommit något annat som tyder på att så skulle vara fallet. Jag gör bedömningen att ytterligare utredning inte kan förväntas ge någon klarhet i denna fråga.

⁹ Se 1 kap. 13 § FARK Häkte.

I övrigt konstaterar jag att kriminalvårdspersonal har rätt att bruka våld mot en häktad person. Så får ske för att förhindra en rymning eller för att upprätthålla ordningen om den häktade med våld eller hot om våld sätter sig till motvärn, eller på annat sätt gör motstånd när han eller hon ska hållas till ordningen.¹⁰ Kriminalvårdspersonal får bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt för att en rymning ska hindras eller ordningen upprätthållas.

Det saknas förutsättningar för mig att i efterhand bedöma dels om situationen varit sådan att det förelegat en rätt för kriminalvårdspersonalen att använda våld mot BB, dels om det våld som har kommit till användning har varit försvarligt. Av dessa skäl kommer jag inte att kommentera denna del av anmälan ytterligare.

Övriga frågor

AA har även framfört klagomål över att BB var belagd med såväl midje- som fotfängsel i samband med transporten till huvudförhandlingen den 13 juni 2014, samt att ett alltför stort antal kriminalvårdare närvarade vid förhandlingen. Klagomålen i denna del rör sådana ordnings- och säkerhetsfrågor som jag avstår från att uttala mig i. Det förhåller sig på samma sätt angående beslutet att BB skulle vara belagd med fotfängsel under huvudförhandlingen.

Mot bakgrund av vad som har framkommit i remissvaret saknar jag skäl att ytterligare kommentera AA:s klagomål mot häktet Sollentuna. Jag konstaterar endast att utredningen inte ger anledning till kritik eller någon annan åtgärd.

Ärendet avslutas.

¹⁰ Se 24 kap. 2 § första stycket brottsbalken.